

Emlékbeszédok október hatra.

Kedves Gyermekeim!

Október hatodika talán legszomorúbb napja nemzetünknek. Igaz, több olyan napot is megértünk már, amikor szintén nagy csapás ért bennünket, magyarokat. Hogy csak a legközelebbit említsem, 1920. június 4-ét, amikor darabokra tépték ezeréves szép hazánkat s elszakították tőlünk magyar testvéreink millióit. Ez az októberi nap azonban felidézi emlékezetünkben a magyar történelem minden vértanúját, áldozatát, aki életét adta hazájáért.

Hogy mégis ezen a napon emlékezünk meg a magyar vértanúkról, annak az a magyarázata, hogy kilencvenegy esztendővel ezelőtt nem egy, hanem egyszerre tizennégy magyarnak, még hozzá milyen magyarnak! — kellett egyszerre életét áldoznia szeretett hazánkért.

Hallottatok már az aradi tizenhárom hős tábornokról, akiket az ellenség kegyetlenül kivégeztetett. Mi volt a bűnük? Az, hogy szerették hazájukat s annak szabadságáért még a halált is büszkén vállalták.

Hogyan történhetett meg ez a rettenetes eset?

Hát bűn az, ha valaki szereti hazáját, annak szabadságát?

Volt idő, amikor az volt. Amikor halál járt érte a magyarnak.

Akkor a miénk volt még az egész ezeréves Magyarország, de nem magunk parancsoltunk a saját hazánkban, hanem az osztrák szomszéd. Az ő császárajuk ugyanis magyar király is volt. Mivel azonban nem itt élt közöttünk, nem ismert bennünket s gonosz tanácsadóira hallgatott. A magyarok végül is megunták a sok szenvedést, a sok igazságtalanságot s azt mondták: ezentúl pedig a magunk urai akarunk lenni s szabad legyen minden magyar, akár gazdag, akár szegény, akár nemes úr, akár szegény jobbágy!

Ez azonban nem tetszett az osztrákoknak. Természetes, hiszen ha a magyar felszabadul, ki fog nekik szolgálni, kinek parancsolhatnak ezentúl ők, az osztrákok? Addig-addig gondolkoztak, végül is gonosz dolgot eszeltek ki. Fellázították ellenünk a hazánkba befogadott és itt élő horvátokat, szerbeket és oláhokat. Mit tennének, ha a ti házatokba, lakástokba gonoszul betörnének olyan emberek, akiknek ti mindig csak jót tettetek. Eltűrnétek, hogy bántsanak benneteket? Azok a megbántott magyarok is fegyvert fogtak. Nemcsak a katonasorban levő férfiak, hanem az ifjak is, sőt, 12–13 éves gyermekektől kezdve az elaggott öregekig mindenki, aki csak fegyvert tudott fogni a kezébe. A leányok és asszonyok pedig odaadták minden drágaságukat a hazának, hogy fegyvert, ruhát, ágyúkat vehessenek az árán a hazát védő honvédeknek.

És ez a sereg, amely pedig alig kapott katonai kiképzést, mégis egyik győzelmet a másik után aratta a számban is sokkal nagyobb ellenségen. Ezeket a csatákat ezek a hős tábornokok nyerték meg, akiket Aradon kilencvenegy évvel ezelőtt — mint gonosztevőket — kivégeztek. Jegyezzétek meg jól nevüket s ne feledjétek el soha, ha benneteket is hasonló feladat elé állítana egyszer a sors.

A vitéz tábornokok közül négyet, Kiss Ernőt, Schweidel Józsefet, Lázár Vilmost és Dessewffy Arisztidet agyonlőtték, a többi kilencet pedig felakasztották. Pöltenberg Ernő volt az első. Leiningen Westenburg Károly így búcsúzott: „Isten veletek bajtársak! Nemsokára egy másik, igazabb Bíró előtt állunk, aki igazságosabban ítél felettünk!” Igen, bizonyos, hogy a jó Isten, a legigazságosabb bíró e világon, megjutalmazta e hősokeket vértanúhalálukért, — de megbüntette gaz hóhéraikat is. Utolsó előttinek maradt Damjanich János, a csaták verhetetlen hőse, a legendás vörössipkás zászlóalj vezére! Mivel egy csatában a lába eltört, szekéren vitték ki a vesztőhelyre. Ott, mankójára támaszkodva leászott a szekérről, s mikor látta, hogy már rákerül a sor, levette nyakáról selyem-nyakkendőjét s átadta a közelében álló lelkiatyának: „Adja át feleségemnek ezt s mondja meg neki, hogy magam oldoztam le nyakamról.” Mikor a hóhér hozzálépett, Damjanich figyelmeztette, hogy össze ne borzolja szép szakállát. Utolsó szavai pedig ezek voltak: „Éljen a haza!” Vécsey Károly gróf maradt utoljára a kilenc bitófára ítélt tábornok közül. Neki végig kellett néznie, szenvednie társai halálát. Ő már nem tudott elbúcsúzni senkitől, hát odament a már halott Damjanich holttestéhez, megcsókolta annak lecsüngő kezét s úgy állott a bitó alá...

Ennek a szomorú, igazságtalan eseménynek van ma kilencvenegyedik évfordulója. Ugyanezen a napon Pesten főbelőtték gróf Batthyány Lajost, az első magyar miniszterelnököt. És az a sok névtelen száz, akiket nem említ a történelem, de akik mind életüket adták akkor a hazáért, ezen a napon mind megérdemli, hogy hálatelt szívvel emlékezzünk meg róluk s mondjunk fohászt értük a jó Istenhez.

A dicső emlékeztető tábornokoknak Aradon méltó szobrot emeltetett a hálás nemzet. Arad azonban húsz év óta nem a miénk. Magyar lakói, akik a szent helyen élnek, maguk is rabok lettek sok más város és falu magyarjával együtt. Nekik is vértanúság az életük, nekik is szenvedniök kell magyarságukért s hányan adták életüket azért, mert magyarok mertek maradni minden zsarnokság ellenére is! Gondoljunk rájuk is e szomorú napon s fogadjuk meg erős akarattal, hogy nem nyugszunk addig, amíg fel nem szabadítjuk az idegen elnyomás alól a magyar Kálváriát, s az ott élő rab magyar testvéreinket a többi rabmagyarokkal együtt!

Ez a fogalom azonban szent legyen előttetek, gyermekeim,

mert nem elég csak szóval megfogadni valamit s — azután megfélekezni róla már holnap. Gondoljatok a vértanúkra, akik elmenekülhettek volna, de inkább meghaltak, semhogy cserben hagyják a magyar hazát! Gondoljatok rab magyar testvéreinkre, akik most nem magyar iskolába járnak, akiknek nem szabad magyarul beszélni, dalolni, imádkozni, mert üldözik őket. Ugy-e, ti sem szeretnétek azt, ha holnaptól kezdve nem volna szabad többé magyarnak mondanotok magatokat, nem volna szabad magyarul beszélni, tanulni, énekelni! Látjátok, ezért kell mindig azokra gondolnunk, akik most is rabságban vannak, akik sokat, nagyon sokat szenvednek magyarságukért, s dolgoznunk kell értük, tanulnunk, kötelességünket teljesítenünk úgy, ahogyan a vértanúk tették! Csak így lesztek méltók a magyar névre, csak így szabadulnak fel rab testvéreink s csak így nézhetnek majd nyíltan, büszkén a szemükbe, ha leesik kezükről a rabbilincs: mert ti is hozzájárultatok ahhoz, hogy szabadok legyenek!

Ha így gondolkoztok és így cselekedtek, akkor a mi most rab testvéreink nem várnak hiába s valósággá válik az az ima, amelyet minden nap mondunk:

Hiszek Magyarország feltámadásában!

EMLEKEZÉS OKTÓBER 6-RA.

Aradra visznek álmaim,
A síró szellő szárnyain.
S ahol ma könnyes köd pereg,
Bejárom ott a földeket,
A sáncokat, a halmokat,
S virággal hintem szótlanul
A nekünk drága hantokat.

Aradra visznek álmaim,
A síró szellő szárnyain.
S míg nézem a sok sebhelyet,
A fejfadiszos kerteket,
A gyászt, a jajt, a könnyeket:
Letérdelek és felnyitom
Fakó imádság-könyvemet.

Móra László

OKTÓBER.

*Csillagos éjjel nézzetek keletre,
Hol Erdély földjén a rablánc csörög.
Halott pompába öltözik az erdő,
Sóhajos vágytól a levél zörög.*

*Figyeljete! Csodák ideje van most!
Mozdul a föld, indulnak a hegyek,
Vörös tűzfényben lángolnak a felhők
Tizenhárom süppedt sírhant felett.*

*Porlott szívekbe visszatér az élet,
Dermedt tagokban megmozdul a vér,*

*Kicsap a láng tizenhárom síron
S a lángot, tüzet széthordja a szél.*

*Meggyúl tőle mind az erdélyi erdő,
Kigyúl tőle sok sápadt magyar arc,
Csillagos éjjel rabláncok szakadnak
S ujult erővel kezdődik a harc!*

*A régi harc, mely ezeréve tart már
S patakokban ömlött érte a vér
S mit újra kezdünk, bár a lelkünk árán,
Míg Erdélyben egyetlen magyar él!*

*Fegyverünk: a kard, a szó, a dal, a lelkünk
És fegyverünk, hogy soha nem felejtünk!
Segít benne a mult, a föld, az Ég is!
De Erdély újra magyar föld lesz mégis!*

TÁBORI PIROSKA.

ARAD.

Nem elég az, hogy valakit
Földbe tesznek, elhantolnak;
Nem elég, hogy megsiratnak
Es sírjára áldást szórnak!...

Mert nem ad az a sír nyugalmat,
— S nem némul el a sír szája,
Ha az a föld nem szabad föld,
Nem szabad nép, őshazája.

Kik a magyar szabadságért
Hőhértéken — bitón veszték:
Most elrabolt szolgáló földben
Viselik a sírkeresztet!

... Holdvilágos csöndes éjen,
Mikor csak a lelkek járnak,
A pusztuló sírdombok közt
Suhannak a sötét árnyak...

Honnan jöttetek? Hová mennek?...
Mi zavarja síri álmuk?
Megéreztek a föld alatt is,
Hogy az a föld nem hazájuk!

Megéreztek, hogy a földet
Rongy oláh bocskor tapossa,
Melyért — akkor — hősi vérét
Százezer honvéd ontotta?

Mi lenne most... ha a honvéd
Aki annyi ellent megvert
Rázúdított tenger előtt
Nem tette le vón a fegyvert?

Mint kővé vált sötét Bánat,
Áll: a világosi várrom...
Oda jár most sírni, éjjel
Az aradi Tizenhárom...

Hajdú István.